

АДАБИЁТШУНОСЛИК // ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ //

LITERARY STUDY

САЙДАЗИМОВА УМИДА

филология фанлари доктори, ТДШУ

XVII – XVIII асрлар корейс насрида табиат тасвирининг ғоявий - эстетик вазифаси

Аннотация. Табиат – бу, энг аввало, уйғунлик тимсоли, турғун дунёдир. У инсон ва жамиятга қариши қўйилган, яъни тартибсизлик, ўзгарувчан ҳаётга қариши қўйилган собит дунёдир.

Ёзувчи табиатга мурожат қилар экан, унинг асардаги тасвирини беришда табиатнинг инсонга таъсири, унинг поэтик тимсоли, у ҳақда шунчаки оний элаш, жонзотларни инсон фазилятлари билан тасвирлаш, қаҳрамон истиқомат қиладиган жой, унинг қадрдон уйи, Ватанини тасвирлашда ўсимлик ва пейзаж лавҳалари кабилардан фойдаланади.

Корейс халқи фольклорида табиатнинг мифологик кучи устунлик қилган, кичик бир пейзаж лавҳаси аниқ тасвирда берилган ва бу лавҳа ўқувчи онгига тез таъсир кўрсатган, унинг дунёқараши, ҳатто, ҳаёт йўлини тубдан ўзгартира олган. Инсон ва табиатнинг пайдо бўлиши, инсоннинг табиатга жонли муносабати предметлар қиёсида кузатилади. Корейс адабиётида табиат тасвирида анъанавий образлар: тоғ, қарагай, ой, йил фаслларида фойдаланилади. Жумладан, қарагай ва тоғ ёлғизлик рамзи сифатида берилади. Шунингдек, вақтни тасвирлаш ҳам ўзига хос характерга эга. Рамзлар табиат ва инсон ўртасидаги бундай боғлиқликни кўрсатиб, уйғунликка асос бўлди.

XVII–XVIII асрлар корейс насрида ёзувчилар табиатни энг майда деталаригача тасвирлай бошлади. Табиат динамикасининг тасвири барқарорлашди, яъни асарларда пейзаж тавсифига кенг ўрин берилди. Баъзи ҳолларда пейзаж қаҳрамонлар кайфиятини акс эттириши билан бирга образлар характеридаги ўзига хослик ёки ҳаётида рўй берадиган ўзгаришларга ишора вазифасини ўтади.

Кўриб чиқилаётган давр адабиёти инсонни янгича тасвирлаш тамойиллари аввалгидан фарқли равишда табиатни энг майда деталаригача ҳисобга олишни тақозо этди. Баъзи ҳолларда пейзаж қаҳрамонлар кайфиятини акс эттирибгина қолмасдан, балки китобхонларга персонажларнинг характеридаги ўзига хосликлар ёки ҳаётида рўй берадиган ўзгаришларга ишора қиладиган бўлди. Натижада асардаги атроф-муҳит деталлаштирилди, уларнинг ифодасидаги муболага йўқолди.

Табиатни тасвирлашнинг бош тамойили бўлган «шартли гўзаллик» йўқолиб, табиат тасвири нисбатан моддийлашди. Шундай қилиб, образларни тавсифлаш ва тасвирлашда табиат манзараларидан кенг фойдаланиш инсоннинг табиатдаги ўрнини аниқлаш масаласини аниқ очиб берди.

Умуман, XVII – XVIII асрлар корейс насри таркибида келган табиат ҳодисаларининг тасвири маълум даражада қаҳрамонни ҳам, китобхонни ҳам кейинги воқеаларга тайёрлаш учун хизмат қилган.

XVII – XVIII асрлар корейс насри поэтикасида, хусусан, сюжет чизиги учун космологик гоаяларнинг табиатга алоқадорлиги хос эканлиги, унинг пайдо бўлиши ва алоҳида ҳиссиётлар, қонунлар ишонарли тарзда тасвирланганини кузатиш мумкин.

Таянч сўз ва иборалар: табиат, инсон, корейс насри, даоизм, буддавийлик, конфуцийчилик, ой, тоғ, ин, ян, чобок, космологик гоаялар.

Аннотация. Палитра художественных средств усиливает художественные особенности конкретного произведения, основу которых составляет система изобразительно-выразительных средств, в которую входит и воспроизведение природы.

Писатель, обращаясь к природе, прибегает к различным формам ее присутствия в произведении: посредством мифологического представления ее сил и воздействия на человека, ее поэтического олицетворения, суждений о ней либо просто мимолетных упоминаний о ней, описаний животных, наделенных человеческими чертами, растений, пейзажных зарисовок при описании местности, где живет персонаж, его родного дома, его Родины.

В фольклоре корейского народа уже на самых ранних этапах существования литературы преобладали мифологизированные силы природы, скупые пейзажные зарисовки, которые не только олицетворялись, но и персонифицировались и активно участвовали в жизни человека, в корне изменяя его судьбу, жизнь, положение. Наблюдалась яркая образность, достигающаяся сравнением предметов и явлений природы с человеком, его обращением к ним, как к одушевленным.

В корейской литературе природа передается через такие многочисленные традиционные образы, как например, гора, сосна, луна, через описание времен года и времени суток. Сосна и гора являются природными феноменами, к которым обращается человек, испытывающий одиночество. Но эти феномены воспринимаются не как объекты, окружающие человека, а как сам объект, составляющий с ним единое целое. Такая размытость границ между человеком и природой означает гармоничное единство человека и мира.

В корейской прозе XVII – XVIII вв. писатели прибегают к передаче природы, ее явлений, но без глубоких, детальных их описаний. Фактически природа не играла той роли, которую обычно она выполняет в раскрытии эмоционального мира повествования. Здесь она передается скупыми констатирующими назывными фразами, хотя в целом определяет эмоциональный фон всего произведения.

Описание природы становится более приземленным и начинает постепенно утрачивать «ту красоту», которая составляла основу главного принципа воспроизведения природы – гиперболизма. Таким образом, здесь отчетливо прослеживается тенденция к индивидуализации трактовки природы как к конкретному постоянно действующему фактору, оказывающему воздействие на героев в их попытках понять окружающий мир и определить свое место в природе. В силу этого в представлениях героев четко очерчиваются пространственное деление мира и занимаемое в этом мире место героев произведения.

Таким образом, сюжетные линии корейской прозы XVII – XVIII вв. достаточно убедительно свидетельствуют о характерной для нее космологической идее сопричастности к природе, особому видению ее явлений и законов.

Опорные слова и выражения: природа, человек, корейская проза, даоизм, буддизм, конфуцианство, луна, гора, ин, ян, чобок, космологические идеи.

Abstract. Fiction as a type of arts possesses with its distinguishing features. The palette of the descriptive-expressive resources include the depiction processes of the nature. The author, referring to the nature, deals with the various forms of its presence in the literary work through the mythological presentation of its power and influence on the human-being, its poetic embodiment, description of animals, which have the human-beings related features, plants, as well as the landscape descriptions in the process of depicting of the local neighborhoods.

At its early stages, the folklore of the Korean people possessed with the mythological power of nature, including poor landscape descriptions, which were personalized and actively lived in the lives of human-beings. The description of nature become more acceptable, losing that "beaty", which was seen as main composition principle of description of the nature such as hyperbolizm. So, it is clearly seen a tendency to the individualization of the tractate about the nature, which influences on the heroes in their trials to comprehend properly the surrounding world, and define their own places in the natural circle.

The Korean literature transfers the nature through the traditional images, such as the mountain, the pine tree, moon, and through the depiction of the seasons of the year and the time of the days. The pine tree and mountain are seen as the natural phenomenon, which feel the loneliness. These phenomenon are the subjects of the environment, which create the whole unity with the surrounding world of the human-beings. Such unclearness of the lines between the human-being and nature are the harmonious unity of a human-being and a world. Usually the depiction of the mountain, water, moon and etc. where the action takes its place. Due to the Dao's visions it prevails the benevolent peacefulness, averting from nature from the routine life, in order to get the harmony with the nature.

In the whole it is to acknowledge that the Korean prose of XVII – XVIII centuries, the authors come to the depiction of nature, without the deep details of descriptions. Factually, the nature did not play that role, which was related with the revealing process of the emotional world of story-telling. Here, it is being transferred as the "calling" phrases, it generally demonstrates the emotional background of the literary work.

So, the gist based features of the Korean prose of XVII – XVIII centuries very clearly proves about the cosmologic idea of relation to the nature, including a special vision of nature and laws.

Keywords and expressions: nature, human, korean prose, daoism, buddhism, confucianism, moon, mountain, in, yan, chobok, cosmologic ideas.

Кириш. Ҳар қандай ижодкор ўз олдига қўйган мақсадини амалга оширишда мақсад қилинган бадий ғояни ифода этишда турли поэтик воситаларни қўллайди. Айниқса, шарқ адабиётида адиблар табиат унсурларидан поэтик восита сифатида унумли фойдаланади. Рус олими шу жиҳатга эътиборини қаратиб ёзади: «Шарқда санъаткор табиатга тақалиб кетган уйғунликни аниқлаб, табиатда иштирок этади. Бунда унинг ўзи ҳам шу уйғунликнинг ажралмас бир қисми сифатида намоён бўлади»¹.

Табиат – бу, энг аввало, уйғунлик тимсоли, турғун дунёдир. У инсон ва жамиятга қарши қўйилган, яъни тартибсизлик, ўзгарувчан ҳаётга қарши қўйилган собит дунёдир.

Мақсад ва вазифалар. XVII–XVIII асрлар корейс насрига хос «шартли гўзаллик» ўрнига моддийлашган табиат тасвирининг кириб келиши, образ-

¹ Aleksandr Genis. Qalb fotografiyasi. «Jahon adiblari adabiyoti haqida» (Ozod Sharafiddinov tarjimalari). – T.: «Ma'naviyat», 2010. (In Uzbek). Aleksandr Genis.

ларни тавсифлаш ва тасвирлашда табиат манзараларидан кенг фойдаланиш воситаларини ёритиб беришдан иборат.

Усуллар: Мақолани ёритишда бадий асарни комплекс таҳлил қилиш, таснифлаш методларидан фойдаланилган.

А.К. Жолковский ва Ю.К. Щегловлар ёзганларидек, *«бадий ижод инструментлари, поэтик тили, сюжети, анъанавий формулаларининг ўзига хос фарқли хусусиятлари билан таснифланадиган бадий адабиёт, унинг предмети англатиш ва тасаввур қилиш санъат тури каби шартланган»*¹.

Ёзувчи табиатга мурожаат қилар экан, унинг асардаги тасвирини беришда табиатнинг инсонга таъсири, унинг поэтик тимсоли, у ҳақда шунчаки оний эслаш, жонзотларни инсон фазилятлари билан тасвирлаш, қаҳрамон истиқомат қиладиган жой, унинг кадрдон уйи, Ватанини тасвирлашда ўсимлик ва пейзаж лавҳалари кабилардан фойдаланади.

Инсоният учун табиатга мурожаат катта аҳамиятга молик ва азалдан чуқур илдизларга эга. А.Н. Афанасьев фикрича, *«табиатга хайрихоҳлик мушоҳадаси» «тил пайдо бўлиши»*, яъни архаик мифлар давридан² инсон билан бирга яшаб келади.

Жумладан, корейс халқи фольклорида илк даврдаёқ табиатнинг мифологик кучи устунлик қилган, кичик бир пейзаж лавҳаси аниқ тасвирда берилган ва бу лавҳа ўқувчи онгига тез таъсир кўрсатган, унинг дунёқараши, ҳатто, ҳаёт йўлини тубдан ўзгартирган. Инсон ва табиатнинг пайдо бўлиши, инсоннинг табиатга жонли муносабати предметлар қиёсида кузатилади.

Минг йиллар давомида инсоннинг салбий ва ижобий хислатларининг жонзотлар образи орқали тасвирланиши анъанавий бўлган. Умуман олганда, *«бадий адабиётда уч тугишган – жамодат, наботот ва жонзот орасидаги боғлиқликни ифодалаган образлар сероб»*³. Бу маънода XVIII асрга тааллуқли «Тустовуқ воқеаси» қиссасидаги аллегорик образларни мисол сифатида тилга олиш мумкин.

«– Ўтган тун мен ҳам туш кўрдим. Сарик патли турнага миниб, осмон-у фалакка парвоз қилибман ва Ким сан – Яшма императорининг ҳолидан хабар олгани борибман. Жасоратим учун Яшма императори менга «Ўрмон ва тоғларга дам олгани кетган» унвонини берибди ва ўз омборидан бир катта қонда дон ҳадя қилибди. Мана бу дон бизга бекорга учрагани йўқ. Бемалол қорнимизни тўйдирсак бўлади!»

«– Ҳа, сиз чиндан ҳам яхши туш кўрибсиз, – дебди хотини. – Лекин мен жуда ёмон туш кўрдим. Мозор жойлашган тоғ томондан кучли ёмғир бостириб келганмиш. Кўм-кўк осмонга икки камалак кўтарилиб, бирдан, худди

¹ Xalizeev V.E. Teoriya literaturi. – M.: Visshayz shkola, 2005. С. 58. (In Russian).

² Afanasev A.N. Poeticheskie vozzreniya slavyan na prirodu. V 3-x t. – M., 1994. T.1. C.8. [Afanasev A.N. The re-creation of the poetic nature of the Slavic peoples. 3- t. – M., 1994. T.1. P.8.] (In Russian).

³ Rasulov A. Badiylik-bezavol yangilik. – T., 2007. B.129. [Rasulov A. Fiction is an uncomfortable novelty. – T., 2007. P.129.] (In Uzbek).

қиличдек, бошингизни кесиб ташилаганимиш. Жуда ёмон туш! У сизнинг ўлимингиздан дарак беради. Яна бир марта ёлвораман, бу донга тегманг!»¹.

Асарда икки тустовуқ мисолида табиийликни қабул қилиш ва унга қарши чиқишнинг салбий оқибати очиб берилади. Яъни, нар тустовуқ эркин ҳаётдан воз кечиб, табиат қонунларига қарши равишда амал пиллапояларидан кўтарилиш ташвишида ўзи учун бегона бўлган инсонлар оламига киради ва унинг салбий ҳислатларини қабул қилиш оқибатида ҳалокатга учрайди. Мода тустовуқ эса, катта ҳаётий тажрибага эга бўлган ҳолда оламдан ўтган эрига нисбатан садоқатини сақлайди ва қайта турмушга чиқиб, бахтли ҳаёт кечирилади. Мода тустовуқнинг табиат қўйнига, яшил тоғлар бағрига кетиши унга рухий хотиржамлик бағишлайди, даосизм таълимоти эса табиийлик тарафдори, шу боис, мода тустовуқ тўғри йўлда, нар тустовуқ адашган образ сифатида талқин қилинади.

XVII–XVIII асрларда корейс насрида ёлғизлик, кичик бир пейзаж лавҳаларини акс эттириш анъанавийлик касб этади, аммо шу билан бирга ўз она ватанининг табиатига қизиқувчанлик ҳам кузатилади. Чунки корейс насрида кўпинча инсон кайфияти табиат манзараси орқали тасвирланади. Пейзаж – табиат тасвири воқеа-ҳодисалар билан уйғунлашиб, бадий асарнинг инсон қалбига таъсирини кучайтиради.

XVII–XVIII асрларда корейс насрида ёзувчилар табиатни энг майда деталларигача тасвирлай бошлади. Табиат динамикасининг тасвири барқарорлашди, яъни асарларда пейзаж тавсифига кенг ўрин берилди. Баъзи ҳолларда пейзаж қаҳрамонлар кайфиятини акс эттириш билан бирга образлар характеридаги ўзига хослик ёки ҳаётида рўй берадиган ўзгаришларга ишора қиладиган бўлди. Натижада асардаги атроф-муҳит деталлаштирилди, уларнинг ифодасидаги муболаға йўқолди. Табиат тасвири инсон қалбининг ҳар қандай ҳолатига хайрихоҳликда тасвирланди, унинг маълум ҳолатига сабаб бўладиган такрорланмас пейзажларда акс этди. Корейс адабларининг айрим асарларида табиат тасвирига кўпроқ эътибор қаратилади. Айрим ҳолларда табиатнинг кичик бир тасвири ҳам инсон оламининг мустаҳкам яхлитлилигини акс эттиришга хизмат қилади.

Корейс адабиётида даосизм таълимотига суянган ҳолда, табиатга мурожаат қилиш тарғиб қилинади. Бунда *ин* билан *ян* назариясига кўра, ишқ-муҳаббат мавзуси баҳорий уйғониш билан боғланади. Жумладан, «*Чхунхян ҳақида қисса*» ҳам табиат тасвири билан бошланади.

«*Мажнунтоллар гуллайдиган фасл – баҳор келибди. Бутун тириклик, ҳатто майсалар ва дарахтлар ҳам қуёшнинг ҳаётбахш нурларидан баҳра олибди. Борлиқ тўртта неваралик бўлибди – мана шундай бир палла экан!*»².

¹Changkichon Chakchamisang. –Soul. Ritipuksi. 2016. 14. P. (In Korean).

² Klassik koreys nasri antologiyasi. Tuzuvchilar: Saydazimova U.T., Choy SoYong, Xvan L.B., Kim V.N. va boshq. – Toshkent.: Istiqlol, 2013. B.373. [A classic Korean prose anthology]. Saydazimova U.T., Choy SoYong, Xvan L.B., Kim V.N. – Tashkent.: Istiqlol, 2013.P.373. (In Uzbek).

Асарда қаҳрамоннинг исми «баҳорий ифор» маъносини англатади ва қисса муҳаббат мавзусида экани яққол кўзга ташланади. Қиссада икки ёшнинг учрашуви, улар ўртасида муҳаббатнинг бошланиши табиатнинг баҳорий уйғониши орқали берилади. Бу ерда икки ошиқ образи баҳорий ишқ шиддатида жуфт-жуфт бўлиб учаётган қалдирғочларга қиёсланади[3;21-с].

XVII–XVIII асрларда яратилган деярли барча асарлар сюжетида табиатнинг уйғониши, баҳор манзараси, баҳорий кайфиятни тасвирлаш кўп учрайди. «Чхунхян ҳақида қисса»даги бош қаҳрамоннинг табиат қўйнидаги ҳолат тасвири бунга мисол бўла олади.

Жумладан, «қирғоқ бўйлаб гуллар кулгуси», «шафтоли, пиёнгул, долчин ва сандалларнинг сархуш манзараси», «ҳаммаси оппоқ, қип-қизил ва бу серҳашам чечаклар ўртасида тўтиқуш ва товус ўйнамоқда» каби тасвир ўқувчини бефарқ қолдирмайди. Асардан келтирилган ушбу мисолларда табиатнинг реал таъсири бўлиб, ундан инсон ҳақиқатан ҳам баҳра олади, у билан уйғунлашади, натижада ўзини сокин ва хотиржам ҳис қилади.

Ёзувчи табиатга мурожаат қилар экан, «Чуқур илдизга эга дарахт синиши мумкинми?» деб хитоб қилади. Бу ерда «чуқур илдизга эга дарахт» тушунчасида она Ватан тушунчаси ифоданган бўлиб, илдизнинг чуқурлиги унинг узок тарихи ва куч-қудратига, уни ҳеч қандай ғаним синдира олмаслигига, енга олмаслигига ишора қилинади. Хусусан, Кёронсан тоғи шимолни ҳам, ғарбни ҳам ўз панасига олган, жанубий Чирисан тоғи «Улугвор осмонга кўтарилади, Ёчхон дарёси эса узун тасма каби уни ортда қолдиради», тарзида тавсифланади.

Асарда юксак тоғлар, дарёлар кафтдек кўриниб туриши тасвирланган. Юқорида келтирилган мисолда тоғлар шимол ва ғарбдан мамлакатни ҳимоя қилувчи рамз сифатида берилган.

Шунингдек, муаллиф Чхунхяннинг гўзаллигини ҳам табиат билан қиёслаб тасвирлайди:

«Унинг гўзал чехраси билан фақат баҳор гўзаллиги беллаша олар экан. Камон қошлари тоғ чўққиларини, оқ тишлари ва ақик лаблари эса тунда очилган шафтоли гулини эслатар экан. Қора булутларни эслатадиган сочларини у тароқ билан ярим ой шаклида ўриб, тасмалар билан боғлаб олган экан»¹.

Асарнинг поэтик хусусиятида ёзувчининг табиатга мурожаати устунлик қилади:

Жануб тоғлари этагида гуллар очилар,

Шимолий тоғлар қизарар.

Шохлар орасида, теракда,

Ўн минглаб ингичка иplar осилиб турар.

Бу сатрларда адиб китобхон шуурига муҳрланадиган «Ватан» тушунчасини табиат орқали тасвирлайди. Муаллиф она ватан табиатининг нафис

¹ Klassik koreys nasri antologiyasi. Tuzuvchilar: Saydazimova U.T., Choy SoYong, Xvan L.B., Kim V.N. va boshq. – Toshkent.: Istiqlol, 2013. B.374. [A classic Korean prose anthology]. Saydazimova U.T., Choy SoYong, Xvan L.B., Kim V.N. – Tashkent.: Istiqlol, 2013.P.373/(In Uzbek).

манзараси тасвирига яна қуйидагича қўшимча қилади: «...оч яшил ўртуклар (қоплама) билан ёпинган дарёлар бўйидаги мажнунтоллар, тўқ яшил парда билан ўралган дарёнинг у қирғоғидаги мажнунтоллар, бирин-кетин осилиб турган шохлар, қуюқ соялар ва хушбўй майсалар...»¹.

Муаллиф Чхунхяннинг қадрдон уйи тасвирида миллий қадриятларга мурожаат қилади:

«Худди қадимги аждарҳо қимирлаётгани каби енгил шабадада тебранаётган қарағай; деразанинг олдида барглари осилган – орхидея, опунция, бананлар, сувда чайқалаётган нилуфар гул, нефрит мунчоқлар билан қопланган шабнам, ҳовуздаги олтин балиқчалар, уй зинаси олдидаги турна...»².

Қадрдон уйнинг бундай ёрқин образли ва соф лирик тасвири уй ва табиат уйғунлашувининг ёрқин намунаси дейиш мумкин.

Корейс адабиётида табиат тасвирида анъанавий образлар: тоғ, қарағай, ой, йил фаслларида фойдаланилади. Жумладан, қарағай ва тоғ ёлғизлик рамзи сифатида берилади. Шунингдек, вақтни тасвирлаш ҳам ўзига хос характерга эга. Рамзлар табиат ва инсон ўртасидаги бундай боғлиқликни кўрсатиб, уйғунликка асос солади. Айнан, мана шундай рамзларда табиатнинг адабиётдаги етакчи роли кўзга ташланади. Одатда, тоғ, сув, ой каби образлар дунё манзарасини деталлаштиради. Боз устига, ташвишли ҳаётда инсон ўзига табиатдан хотиржамлик излайди ва айнан мана шу даосизм таълимотига кўра инсон билан табиатнинг уйғунлашуви ҳисобланади.

«Сим Чхон ҳақида қисса»ни корейс адабиётининг «аёллар» адабиёти тоифасига киритиш мумкин, чунки у ўз руҳига кўра «Чхунхян ҳақида қисса»га ва аёл фазилятларини мадҳ этишга бағишланган бошқа асарларга яқин туради. Сим Чхон образи оддий халқ орасидан танланган ўнлаб ижобий қаҳрамонлар билан барчага яхши маълум бўлган корейс фольклор адабиётидан олинганлиги боис, мазкур қиссада қаҳрамон қиз юксак маънавий-ахлоқий фазилятлар, эртак қаҳрамонларига хос гўзал ахлоқий хусусиятларга эга қилиб тасвирланади. Шу билан бирга қиссада табиат тасвирига ҳам кенг ўрин берилади. Жумладан:

«Бирдан қаердандир беи рангли булут пайдо бўлди, саройда мусиқа баланд овозда янграй бошлади ва булутдан ўнг қўлида қизил долчин гулини, чап қўлида эса – ложувард рангли шафтоли гулини ушлаган Юйчжэн тантанали равишда тушиб кела бошлади. Уни кўк ва оқ турналар ҳамда унинг пайдо бўлиши жарчилари – рақс тушаётган товуслар кузатиб келишарди»³.

Сим Чхон тушиб қолган муҳит моҳиятига кўра халқ эртакларидаги макон ва замонни эслатади. Айни дамда асарнинг поэтик қийматини оширади.

«...Само ва ер порлоқ нурга тўлган, оромбахш шуъладан кўнгиллар яйрарди, шу топда рангоранг товланган булутлар қўйнида қизнинг ёнига

¹ Chunxyangchone pimil solsongkyong. –Soul texakkyochulpanpu. 2001. 29. P. (In Korean).

² Chunxyangchone pimil solsongkyong. – Soul. texakkyochulpanpu. 2001. 40.P. (In Korean).

³ Kuinxvan yokim Shimchongchon xingpuchon. –Soul. Shinmunxvasa, 2004. 76.P. (In Korean).

осмону-фалакдан турнага минган гўзал пари тушиб кела бошлади: унинг бошида жонли гуллардан ясалган тож-чамбар, бутун вужуди ҳарир туман бағридан ерга тушаётган қуёш нурлари рангини эслатувчи либосга бурканган, елкаларида муסיқий жаранг таратиб турган рангоранг марварид маржон, қўлларида эса долчин дарахтининг новдаси бор эди»¹.

Бу сув ҳукмдорининг Сим Чхонга кўрсатган шарофати бўлиб, париларнинг ташрифи қизнинг оламдан ўтган онаси билан учрашувига ишорадир. Бу ерда Сим Чхон онаси билан учрашади, умри бино бўлиб киймаган чиройли либосларни кияди, мазали таомларни тотиб кўради. Аммо буларнинг биттаси ҳам қизнинг кўнглиги таскинлик бермайди. Чунки унинг хаёлидан кўр отасининг аянчли аҳволи кетмас эди.

Бош образ табиати асарда ўзининг ёрқин ифодасини топган. У жуда ҳам ғамхўр, отасига жуда содиқ, вафодор ва инсон ҳаётидаги энг қўрқинчли нарса – кўзи ожиз отасининг ёруғ дунёни кўриши учун ҳаётдан кўз юмишга ҳам тайёр. Ҳатто у ўн олтинчи баҳор келганда, ҳатто у кунни кўрмасдан ҳаётдан кўз юмиши кераклиги, кўзи ожиз отаси билан бир умрга видолашиши лозимлигини ўйлаб ҳам ташвиш чекади.

Муаллиф адабий қаҳрамоннинг портретини чизишда табиат гўзалликларидан моҳирона фойдаланади. Жумладан:

*«Нақадар гўзал! Кўзлари тонг саҳар олди осмонда порловчи тонг юлдузини эслатади; қошлари худди янги чиққан ҳилол мисоли; ёноқлари нилуфар гули сингари ёниб туради, лаблари гилос, тишлари инжу каби»*².

Сим Чхон муаллиф тасвирлаганидек исми жисмига монанд юксак фазилатли, меҳнаткаш, фидокор, аммо тақдири азал ҳукмини табиий қабул қиладиган шахсдир. Қиссада адабий қаҳрамонни тасвирлашда *тонг юлдузи, ҳилол, нилуфар гули, гилос, инжу* каби ўхшатишлардан фойдаланиш адибнинг кенг тафаккури ҳамда поэтик маҳоратидан дарак беради.

Тарихдан маълумки, Корея ўз бошидан кўп босқинчиликларни кечирган. Айниқса, манжурлар уруши давлатни пароканда қилган, халқ ҳаётини бутунлай издан чиқариб юборган. Айнан мана шу давр муаммоларини ўзида акс эттирган қиссалардан бири «Пакси ҳақида қисса» асаридир. Унда сюжет асосини мамлакатда, Пакси ва унинг атрофини қуршаган инсонлар ҳаётида рўй берган қатор воқеалар занжири ташкил этади. Адабий қаҳрамоннинг барча фаолияти эса табиат билан уйғунликда тавсирланади.

Жумладан, корейс анъаналарига кўра, юқори лавозимларнинг махсус кийими бўлиб, Сан Чон айнан шу кийимда мажлисга бориши керак бўлади. Ҳатто машҳур тикувчилар тайёрлаб бера олмайдиган «чобок»ни қисқа муддатда Пакси тайёрлаб беради ва ҳаммани ҳайратда қолдиради. У бир кечада ҳеч қандай нуқсонсиз тикилган чобокнинг олд қисмига каштада қакнус куши, орт қисмига эса турна қушининг нақшини тиккан эди. Бир

¹ Kuinxvan yokim Shimchongchon xingpuchon. –Soul. Shinmunxvasa, 2004. 77.P. (In Korean).

² Kuinxvan yokim Shimchongchon xingpuchon. –Soul. Shinmunxvasa, 2004. 31.P. (In Korean).

кечада кашталар билан безалган либоснинг тикилиши ўз-ўзидан Паксининг иқтидорини намоён этган эди. Қайнотаси Сан Чон буни самонинг инъоми деб баҳолайди ва ташқи қиёфаси хунук бўлса-да, қалби жуда гўзаллигига яна бир бор ишонч ҳосил қилади. Сан Чоннинг устида чиройли *чобокни* кўрган қирол буни ноёб истеъдод эгаси бажарганлигини тезда англаб етади ва шу инсонга оила аъзоларининг муносабати билан қизиқади. Қирол либос учун каштада тикилган нақшларнинг мазмунини ўзи тушунтириб беради: қакнус қуши аёлнинг оиласи бўлса-да, ёлғизликда яшашини, қор билан қопланган тоғ ва далалар фонида тасвирланган турна эса оч-наҳор ҳаётни англатади. У Сан Чонга келини ноёб иқтидор эгаси эканлиги ва уни асраш кераклиги ҳақида гапиради.

Асардаги яна бир эпизодда Пакси давлатнинг тўрт томонига дарахт экишни ва бу келажакда мамлакатни душман истилосидан ҳимоя қилишда тўсиқ вазифасини бажаришини башорат қилади ва ҳақиқатан ҳам экилган дарахтлар уч йил давомида барқ уриб ўсади. Ёзувчи дарахтларни аждарҳо боши, йўлбарс думи, шохлари ва барглари – илон ва бошқа ҳайвонларга ўхшаб ўсган, деб таърифлайди. Бу рамзлар эса Кореяда куч-қудрат, душманни енгиш қуроли сифатида тушунилади.

«Бу вақтга келиб Пакси хизматкорга орқа ҳовлининг чор атрофига дарахтлар ўтқазини буюрди. Дарахт ўтқазини ўзига хос услубга эга эди. Шарқда – кўк, жануб томонга – қизил, ғарб томонга – оқ, шимол томонга – қора ҳамда ўртага сариқ тунроқ сочилган эди. Ҳар бир дарахт таги қўмланиб, ўз вақтида сугориларди. Орадан кунлар ўтди. Кунларнинг бирида дарахтлар барқ уриб ўсди. Улар худди ўрмон дарахтларини эслатарди. Бу дарахтлар оддий дарахтга ўхшамасди. Тўрт томонга қараб ўсаётган дарахтларнинг боши аждарҳога, пастки қисми йўлбарс думига ўхшарди. Шох ва барглари илон ва бошқа жониворларни эслатарди. Рўпарада қуюқ туманли булут турарди...»¹.

Кутилмаганда мамлакатга шарқдан душман армияси Чанганга ҳужум қилади. Бу ерда Пакси маслаҳати билан экилган дарахтлар катта ҳимоя вазифасини бажаради, яъни дарахтлар совут кийган жангчи аскарларга, шох ва барглари – ўткир қилич ва қалқонга айланади. Шу тарзда Пакси дарахтлар ёрдамида Ватанидан душманни қувиб чиқаришга муваффақ бўлади.

«Душман ёш дарахтлар олдида яқинлашиб кела бошлади. Аммо кутилмаганда кучли шамол туриб, атрофни қуюқ туман қоплади. Ёш ниҳоллар бирдан паҳлавон ва кучли лашкарларга айланди. Ёш атрофни шовқин-сурон тутиб кетди. Аждарҳо, йўлбарслар, қора қушлар, оқ илонлар худди осмондан ёғилаётганга ўхшарди. Бирдан совут кийган ҳарбий пайдо бўлди ва душманга қариши олға, дея буйруқ берди»²[9;48-6].

¹Pakshijon Chakchamisang. –Soul. Yupeipo, 2016. 47. P. (In Korean).

² Ўша манба –Б.48.

Қиссадаги дарахтларнинг бундай жонлантирилиши ҳамиша эзгуликнинг ёвузликка қарши курашини ўзида рамзан мужассамлаштиради.

«Пакси ҳақидаги қисса» асаридаги бош образ орқали шахс концепциясининг ўзига хос жиҳатлари: ўрта аср корейс насрида шахс концепцияси масаласи, яъни мустаҳкам ирода, аниқ фикрлаш, ватанпарварлик, инсонпарварлик каби хусусиятлар тасвирланади. Бунда корейс халқ оғзаки ижоди, хусусан, эртақ жанрига хос элементларнинг устунлик қилиши ҳам кўзга ташланади. Номалум муаллиф Паксининг турли кечинмалари, унинг руҳий озодлиги ва мамлакат осойишталиги учун интилишларини бир қанча воқеа-ҳодисаларнинг мураккаб уйғунлигида акс эттиради.

Юқорида кўриб ўтилган «Чхунхян ҳақида қисса», «Сим Чхон ҳақида қисса», «Пакси ҳақида қисса»ларда аёллар миллий қаҳрамон сифатида намоён бўлади. Мазкур қиссаларда асосий эътибор аёлларни уйда конфуцийчилик ақидаларига мувофиқ тарбиялаш натижасини кўрсатишга қаратилган. Пировардида адабиёт аёл хулқ-атвори ва унинг турмуш тарзи ҳақидаги конфуцийчилик тасаввурлари меъёрлари билан мос келадиган идеал аёл образини яратади.

«Хинбу ҳақидаги қисса» асарида бош қаҳрамонлардан бири Хинбу образи тасвиридаги иероглифлар ўқувчи табиатни бадий қабул қилишини таъминлайди, шунингдек, бу иероглифлар Хинбуга бахт йўлини кўрсатувчи рамз сифатида ҳам маъно ташийди:

«Хинбу бир вақтлар ўзи ёд олган бир нечта иероглифни эслабди ва баҳор байрами шаънига уларни гаоляндан қурилган кулбасининг деворига ёзибди.

Ниҳоят, учинчи ойнинг учинчи кунини ҳам келибди. Сяосан гозларининг галалари учиб кетаётди «Яхши қолинглар!», дея хайрлашибди. Шу заҳоти Цзяннандан учиб келган қалдирғочлар «Биз келдик!», деб чуғурлашибди. Қушлар Хинбунини кўриб қувонч билан сайраб кетишибди: афтидан, кулба деворидаги иероглифлар уларга ёққан бўлса керак»¹.

Асарда баҳорий ёрқин чизгилар, адолатли инсонлар уйига учиб келадиган оқ тўш дала қалдирғочини *фазан* иероглифи билан ифодаланган. Баҳор фаслида қоронғулик ва ёруғликнинг ўзгача туташишини кўрган Хинбу ундан таъсирланиб, инсон ҳам табиат билан уйғунлашиши натижасида бахтли бўлиши мумкин, деган фикрга келади.

Қиссанинг эртақларга хос ниҳояси китобхонни ҳеч қандай фожеа рўй бермагани, барча ижтимоий зиддиятлар ўз ечимини топгани, шу билан бирга қаҳрамоннинг барча ғам-ташвишлардан халос бўлганига ишонтиради. Эстетик характерга эга бўлган фожеанинг олди олиниши ҳам шунда кўринади. Бу ерда қаҳрамоннинг изтироблари инсоннинг ўз ҳаётида камолот сари муҳим қадами, мунтазам равишда алмашилиб турувчи тартибсизлик ва уйғунлик, табиат ва жамият тараққиётидаги зарур жараён сифатида кўрсатилган.

¹ Klassik koreys nasri antologiyasi. Tuzuvchilar: Saydazimova U.T., Choy SoYong, Xvan L.B., Kim V.N. va boshq. – Toshkent.: Istiqlol, 2013. B.313-314. [A classic Korean prose anthology]. Saydazimova U.T., Choy SoYong, Xvan L.B., Kim V.N. – Tashkent.: Istiqlol, 2013. P.313-314. (In Uzbek).

Адабиётшунос олим А.Ф.Троцевич кўрсатиб ўтганидек, *«Инсон ҳаёти ҳам ана шу чархпалак билан уйғунлашиб кетган. Аммо, ҳаётдаги узлуксиз ҳаракат ва алмашишларнинг мароми инсон билан алоқадор эмаслиги ҳақидаги тушунчага бориш мумкин эмас. Аксинча, фазонинг ҳолати ҳам инсонларнинг хатти-ҳаракатлари билан чамбарчас боғлиқ»*¹.

Қиссадан «инсон қандай йўл тутиши керак?» деган саволга жавоб топиш мумкин: бу йўл қаҳрамонларнинг хатти-ҳаракатларидир. Ака-укалар орасидаги муносабат ҳақидаги Конфуций таълимотига асосланган қоидаларнинг бузилишига йўл қўйилмайди, сабр-қаноатли йигитнинг бахтли ҳаётга бўлган умиди сўнмайди. Хинбунинг чеккан азоб-уқубат, изтироблари мукофотсиз қолмайди: у қутқарган қалдирғоч ажойиб қовоқ уруғини ташлаб кетади ва шу туфайли Хинбу бойиб кетади.

« – Менга қаранг, бу уруғ эмасми?

*Худди шу тахмин Хинбунинг хаёлига келибди. Диққат билан тикилиб, у уруғнинг қоқ ўртасида уч иероглифдан иборат ёзувни ўқибди: «Қовоқ – яхшилик учун мукофот»*².

Асарда Хинбу образида кўниқувчан, итоаткор, қисматга кўниб бошга тушганни кўз кўради қабилида яшовчи инсон кўзга ташланади. Хинбуга ҳаётнинг тўғри йўлини кўрсатувчи рамзий маъноли иероглифлар уни юксак идрокли бўлишига чақириш вазифасини бажарган. Табиат тасвирини ўзида акс эттирувчи бу иероглифлар даосизм таълимотига кўра, инсон ва табиат ўртасидаги муштарак жиҳатларни яққол намоён этади. Шунингдек, Хинбу образида ижтимоий мавқеини яхшилаш учун курашмаслиги, чорасиз ҳолда қолиши каби чизгиларда конфуцийчилик таъсири аниқ сезилади.

Кўриб чиқиладиган давр адабиёти инсонни янгича тасвирлаш тамойиллари аввалгидан фарқли равишда табиатни энг майда деталларигача ҳисобга олишни тақозо этди. Баъзи ҳолларда пейзаж қаҳрамонлар кайфиятини акс эттирибгина қолмасдан, балки китобхонларга персонажларнинг характеридаги ўзига хосликлар ёки ҳаётида рўй берадиган ўзгаришларга ишора қиладиган бўлди. Натижада асардаги атроф-муҳит деталлаштирилди, уларнинг ифодасидаги муболаға йўқолди.

Табиатни тасвирлашнинг бош тамойили бўлган «шартли гўзаллик» йўқолиб, табиат тасвири нисбатан моддийлашди. Шундай қилиб, образларни тавсифлаш ва тасвирлашда табиат манзараларидан кенг фойдаланиш инсоннинг табиатдаги ўрнини аниқлаш масаласини аниқ очиб берди. Шу боис қаҳрамонлар тасаввурида оламнинг маконга бўлиниши ва асар қаҳрамонларининг бу дунёда эгаллаган ўрни яққол тасвирланади. XVII–XVIII асрлар корейс адабиётида адабий маконни вертикал ва горизонтал тасвирлашга

¹ Vernaya Chhunhyan: Koreyskie klassicheskie povesti XVII–XVIII vekov/Predislovie Troseovich A.F. Moskva, “Hudojestvennaya literatura”, 1990. С 10. (In Russian). [Faithful Chunhyan. Korean classic novels of XVII–XVIII c./Foreword Troseovich A.F.]. –Moskva, “Hudojestvennaya literatura”, 1990. 256 p. (In Russian)

²Xingpuchon chakchamisang. –Soul. Yupeipo, 2016. 26. P. (In Korean).

эътибор кучайди. «Хон Кил Дон ҳақида қисса» асарида макон уч, яъни юқори, ўрта ва куйи дунё сифатида берилади. Бундай тизим ва макон тақсимооти ўқувчи тасаввурини кенгайтиради; олам ва одам хусусида тизимли фикрлашга ундайди. Қиссада тоғлар юқори макон бўлиб – само рамзи бўлиб, корейс адабиётида энг олий макон ҳисобланади. Жумладан, «Хон Кил Дон ҳақида қисса»да тоғлар тасвири куйидагича келади:

«Онасини тарк этиб, у Уинбонсан тоғларига кетди...», «у тоғлардаги ажойиб манзаранинг гувоҳи бўлди...», «...унинг йўлини буюк тоғлар тўсди...», «...ой ўз нури билан тоғнинг чўққисини ёритди... », «у ўзининг тоғларини тарк этишга қарор қилди...», «...баланд кўк тоғлар орасида...», «...қаерга нигоҳ ташилама, барча жойда ям-яшил тоғлар...», «Хон Кил Доннинг кўнглидан шундай фикрлар ўтди: ажойиб жаннатмакон ўлка, мен тоғларнинг гўзаллигидан баҳраманд бўлган Чеда оролида бўлдим..., аммо ҳаммасидан ҳам беш бошли тоғлар гўзал экан, инсон учун жаннат шу ерда бўлса керак»¹.

Аммо тоғларда фақат ташқи қиёфаси инсонга ўхшаган махлуқлар яшаса, тоғлар инсонга нисбатан душман ҳам бўлиши мумкин. Қиссадаги тоғларда яшовчи, ўлим нималигини билмайдиган ва доимо ўзгариб турадиган фантастик махлуқлар – улдонлар шулар ифодасидир. «Хон Кил Дон ҳақидаги қисса»да улдонлар аслзода ва бой инсонлардан бирининг гўзал қизини ўғирлаб кетади, уни асар қахрамони халос этади.

Тоғлар ўзида ижобий, салобатли-олижаноб, яъни юқори оламини кўриш имкониятини берувчи қобилятга эга эканлиги акс эттирилган. Кўриб турганимиздек, ҳайбатли тоғлар образ сифатида юксак поэтик аҳамиятга эга. Улар ўзида қандайдир олий нарсани мужассам этади ва жаннат ўлкасига қиёсланади. Инсон руҳининг ўлимдан сўнг самога – тоғларга кетиши ҳақидаги корейс халқининг миллий-диний тасаввурлари тоғда руҳлар абадий яшайдиган мамлакат борлиги ҳақидаги дао ривоятлари билан боғлиқ.

Қиссада кўп учрайдиган иккинчи табиий унсур ойдир:

«...худди шу кечада Хон Лю ой шуъласини маҳлиё бўлиб томоша қилди...», «...мен ойни томоша қилиб турган эдим...», «...ойдин кеча эди...», «...ой нурида дарё сувлари тез оқарди...», «...тунларнинг бирида подшоҳи олам ой шуъласига маҳлиё бўлиб, бозда сайр қилаётган эди...».

Қиссада ой образининг кўп марта тилга олиниши корейс халқининг қадимги астраль сиғинишларига бориб боғланади. Ўтмишда ойнинг чиқиши тиз чўкиб, илтижолар билан кутиб олинган. Аёллар ойга алоҳида сиғиниб, илтижолар қилган. Шарқ халқларида ой образига доир кўплаб ривоятлар мавжуд.

«Ойни биринчи кўрган инсон бахтли бўлади: деҳқон яхши ҳосил олади, ўқувчи имтиҳонни яхши топширади, мансабдор янги лавозимларга эришади, бефарзанд аёл фарзандли бўлади, йигитлар чиройли қизларни учратадилар, деган қарашлар ҳам бўлган. Ойнинг катта-кичиклиги ва рангига қараб

¹ Li Myongku Xingpuchon Xonggiltongchon Yuchonglulchon. –Soul. Xasoxolpansa. 2004. 112, 126, 134, 229. P. (In Korean).

қандай воқеаларни кутиши мумкинлигини аниқлаш имкони бўлган. Агар ой оқ рангда бўлса, ёгингарчилик кўп бўлиши, қизил рангда бўлса, қурғоқчилик келиши, тўлин ой чиқса, ҳосил мўл-кўл бўлиши кутилган»¹.

Умуман, XVII – XVIII асрлар корейс насри таркибида келган табиат ҳодисаларининг тасвири маълум даражада қаҳрамонни ҳам, китобхонни ҳам кейинги воқеаларга тайёрлаш учун хизмат қилган.

Шу билан бирга, буддавийликка кўра, ўрта аср корейс адабиётида айнан табиат тасвирига алоҳида аҳамият берилган бўлиб, сюжет тузилиши асосида табиатнинг ривожланиш йўли ётади. Ким Манжуннинг «*Тўққиз кишининг булутли туши*» романида бадий матн воқеанинг бошланиши ва тугалланиши билан таништиради. Роман қаҳрамонларининг ҳаёти бошланғич ва якуний нуқтасига эга.

Романда тўққиз нафар – бир эркак ва саккиз нафар аёл образи мавжуд. Ҳар бир қаҳрамоннинг ўз ҳаётини вазиятлари, воқеа-ҳодисаларга муносабати, ўз характери ва тақдирига эга. Китобхон олдида роҳиб Сон Жин ва дунёвий киши Ян Со Ю тарихи очиб берилади, ҳар иккиси турли тоифадаги одамларга ўхшаб кўринса-да, аслида айнан бир шахсдир, яъни бу ерда «Мен – Мен эмас» тушунчалар ўртасидаги фарқ кўриб чиқилади.

Шубҳасиз, бир образда турли ҳолатлардаги инсон талқин этилган. Икки – Сон Жин и Ян Со Ю образида зулматда қолган инсонларнинг ҳолати тасвирланади. Бу ерда образнинг кимлиги эмас, балки зулматдан ёруғликка чиқиш йўллари ахтараётган шахсиятни тасвирлаш муҳим.

Бундай «Мен – Мен эмас» дуалистик қарашда ҳодисанинг мавжуд ва мавжуд эмаслигини очиб бериш мақсад қилинади. Ян Со Ю исмининг ўзида, буддавийлик маъно яширин. Жумладан, *тера*к маъносига эга *ян* сўзи *қуёш*, *нур* маъноларини англатувчи *ян* билан ўхшаш иероглиф билан берилган. Сон Жин исми Сожин исми билан ўхшаш бўлиб, иероглиф сифатида табиат маъносини англатади ва ёруғлик рамзи сифатида хизмат қилувчи қуёш, нур кабилар эса будда билан қиёсланади.

Романдаги воқеа-ҳодисалар тасвири доиравий циклда тасвирланади. Қаҳрамонлар ердаги ҳаёт қувончларини англаб, улардан лаззатланиб, лекин охир-оқибат буддавий қарашга кўра яна ўша азалий ҳаётга, яъни моддий дунёга берилмаслик оламига қайтади. Тасвирланаётган сюжет чизгилари ўз мазмунини ва йўналишига кўра уч босқичда рўй беради: воқелик – туш – воқелик. Бу ерда ҳар бир сўнгги босқич олдингисини инкор этиши ҳақидаги факт муҳим, яъни туш воқелик эмас, воқелик туш эмас. Бу ерда икки томонлама инкор аниқ кўзга ташланади, туш – нореаллик. Буддавийларнинг «*Олтинчи патриарх сутра*»сида кўрсатиб ўтилганидек, кейинги ҳаракат мумкин эмас, чунки борар жойнинг ўзи мавжуд эмас, яъни у ёғи бўшлиқдир.

¹ Kalendarnie obichai i obryadi narodov Vostochnoy Azii. –М.: Nauka, 1985. С.308. Traditions and customs of the people of East Asia). –М.: Nauka, 1985. 308 P. (In Russian).

Буддавийлик қарашларига кўра, инсон уч ҳолатда бўлиши мумкин. Биринчиси – «майл» (истаклар соҳаси), иккинчиси – «ҳиссиётнинг мавжудлиги» (соф ҳолат), учинчиси – «ҳиссиётларнинг мавжуд эмаслиги» (соф маънавий соҳа – бўшлиқ). Ким Манжуннинг «*Тўққиз кишининг булутли туши*» романида биринчи икки ҳолат тасвирланади. Учинчи ҳолат қаҳрамонлар учун самовий олам каби ихтиёрий қайтиб келадиган «жаннат» мисол тасвирланади. Роман персонажларнинг жаннат оламига мурожаати билан, яъни у ёғи бўшлиқ эканини тасвирлаш билан тугалланади.

Романда ҳар бир ҳолат «*юқори олам*» ва «*қуйи олам*» каби ўз маконига эга. Юқори олам ёлғон фикрларни ифодаладиган, табиатнинг азалий софлигини беркитувчи, дунёда яшовчи инсонларнинг қабих хислатларини ифодаловчи қуйи оламдан булут ва туманлар билан чегараланган юксак тоғ чўққилари ортига яширинган. Юқори макон ҳар доим соф. Унда табиатнинг азалий софлиги кўм-кўк осмонга қиёсланадиган – чан буддавийлик ғояси мужассамлашган. Қуйи макон эса тоғлар, дарёлар, сув ости дунёси – юқори оламдан фарқли равишда моддийликка асосланган.

Роман композицион қурилишига кўра икки бўлим, ўн олти бобдан иборат. Ҳар икки бўлимдаги боблар сони соляр календарига мос келади, йил 24 даврга бўлинади, шулардан ўн олти даври куёш фаоллигининг ошиши ва сусайиши, яъни баҳор бошланишидан то кузги тенгкунлик оралиғида даврни қамраб олади. Улар қуйидагича тақсимланади: биринчи саккиз давр – баҳор ва ёзнинг бошланиши, куёш фаоллигининг ортишини ифодалайди. Кейинги саккиз давр – ёз ўрталаридан кузги тенгкунлик, куёш фаоллигининг сусайиши билан боғлиқ. Қолган саккиз давр, қиш фасли соляр календари бўйича табиатнинг «ўлик мавсуми» билан боғлиқ ҳисобланади.

Даврларнинг бундай бўлиниши адашган ва хатога йўл қўйган қаҳрамонларнинг ҳақиқатни англаш йўлини очиб бериш воситасидир. Бу ерда ҳамма нарсa тугалланган *ин*, яъни замин, зулмат бошланиши билан шартланган магик саккиз сони билан аниқланади. Саккиз давр ўзида ўзгаришларни аск эттирадиган «*И izzin*» қадимий хитой фалсафий китобига ўхшаш. Шу боис романдаги бош образнинг ҳаёт йўлида учраган саккиз аёл образининг киритилиши тасодиф эмас. Бу ўзида табиатнинг мавсумий циклини яққол ифодалайди.

Ёзувчи барча йўлдан адашган қаҳрамонларнинг календар бўйича – баҳордан кузгача бўлган даврини, улар дунёвий ҳаётининг табиат билан муносабати масаласини, яъни инсон умрининг бошидан якунига бўлган воқеа-ҳодисалар циклини моҳирона тасвирлайди. Шунга қарамаздан, инсондан фарқли равишда табиатда интиҳо мавжуд эмас: ҳар баҳорда табиат яна жонланади ва янги ҳаёт қайта вужудга келади.

Романда ҳаётни эътиборга лойиқ бўлмаган лаҳза сифатида тушуниш ғояси «*Олмос сутра*» детали орқали баён этилади. Бу сутра «*Тўққиз кишининг булутли туши*» романида тасвирланган воқеаларни тушуниш учун ўзига хос калит бўлиб хизмат қилади.

Айнан булутлар ва туш романда руҳий ҳаётнинг хом ҳаёллиги тимсолига айланган. Бу асарнинг уч иероглифдан иборат номида ўз аксини топган: *ку* – тўққизлик, *ун* – булут, *мон* – туш. Корейс филологик анъанаси биринчи белги – *ку*, яъни «тўққизлик»ни қаҳрамонлар сони билан боғлайди. Кейинги икки белги – *ун*, яъни булут ва *мон*, яъни тушга «*Олмос сутра*»да изоҳ берилади, зеро унда: «*Борлиқнинг барча дхармалари... туш, яшин ва булутларга ўхшайди*», дейилган, яъни дунёвий ҳаёт ўткинчи ва нореал деб тавсифланган. Булутлар буддизм таълимотида ҳушсизлик ҳолати тимсоли ҳисобланади: булутлар бағрида ва уйқуда бўлиш ҳушсизлик ҳолатини англатади. Бинобарин, «*Ку ун мон*» номининг сўзма-сўз маъноси «*Ҳушсизлик ҳолати (ун)даги тўққизлар (ку) туши (мон)*»дир. Бу ерда роман номи мазмунан «*Тўққиз кишининг булутли туши*» деб таржима қилинган, боз устига, у анъанавий мавжуд ном билан ҳам мос келади.

Романнинг бошқа бир номи даосизм таълимотидаги *ку ун* – «тўққизинчи осмон» тушунчаси билан боғлиқ. У осмоннинг энг юқори даражаси бўлиб, бу ерда ўлмас зотларнинг руҳлари яшайди. Шундай қилиб, «*Ку ун мон*» номи «*Осмону фалакдаги туш*» деб тушунилади ва бу хитой романларининг одатдаги номлари билан мос келади, масалан, «*Қизил кўшкдаги туш*». Яна шунга ҳам эътиборни қаратиш лозимки, Ким Манжун асарининг замирида буддизмнинг дунёвий ҳаётнинг бир лаҳзалиги (туш) ҳақидаги ғоя ва мазкур ҳаётни ҳушсизлик (булутлар) сифатида тушуниш ётади. Бу сарлавҳадаги «булут» ва «туш» сўзларини «*Олмос сутра*» берадиган маънога боғлаб тушуниш учун имконият яратади. Романдаги бундай рамзий унсурлар унинг мазмун-моҳиятини чуқурлаштиради ҳамда унга бадиий гўзаллик бағишлайди.

Булутлар қаҳрамон қаршисида икки марта, яъни биринчи марта у ҳою ҳавасларга берилиб, парилар ҳуснига маҳлиё бўлганда, иккинчи маротаба учиб кетган парилар – осмон қаърига сингиб кетганда пайдо бўлади:

«...шу заҳоти улар ўринларидан туришибди ва булут устига чиқиб, осмонга кўтарилишибди. Сон Жин кўприкка қадам қўйиб, атрофга аланлаганда, саккиз гўзалдан асар ҳам қолмаган экан. Кўп ўтмай камалакнинг барча ранглари акс этаётган булут гойиб бўлибди, хўшбўй ҳид ҳам йўқолибди»¹.

Бу ерда гўзалларнинг булутларда кўриниши ҳиссий муҳаббатнинг хом ҳаёллигининг белгиси сифатида намоён бўлади. Иккинчи марта булутлар бойлик ва шон-шухрат тимсоли – бош вазир Ян Со Юнинг саройидаги хона ва павильонларни чулғаб олиш учун кўтарилади. Ян Со Ю уйқудан уйғонади ва унинг ҳою ҳавасларининг мевалари бўлган ҳашаматли иморатлар энди унга хом ҳаёл – булутлар бўлиб кўринади, дунёвий ҳаёт эса туш бўлиб туюлади. Шундай қилиб, асар мавзуси ҳақидаги тасаввур унинг номида мужассамлашган: қаҳрамонни чулғаб олган дунёвий ҳою ҳаваслар орзуси «қўш иллюзия» – туш ва булутлар сифатида тушунилади.

¹ Kuunmong (Xangukkochonmunxakchonchip 27). Kimmanchung cho koryote minjokmunxvayonkuso pyon. –Soul koryotexakkyo chulpanpu, 1993.16. P. (In Korean).

Инсон тушида кўрадиган ҳамма нарса хом хаёлдир. Атроф борлик ходисаларини фаол идрок этишда биз инсоннинг нореал дунёда адашишини кўрамиз. Шу сабабли романда қахрамоннинг тўғри йўлдан озиши сезгилар – таъм, хид билиш, кўриш, эшитиш, фикрлаш қобилиятларининг навбатма-навбат «ишга тушиши»дан бошланади.

Хулоса. Шундай қилиб, XVII – XVIII асрлар корейс насри поэтикаси, хусусан, сюжет чизиғи учун космологик ғояларнинг табиатга алоқадорлиги хос экани, унинг пайдо бўлиши ва алоҳида ҳиссиётлар, қонунлар ишонарли тарзда тасвирланганини кузатиш мумкин.

XVII–XVIII асрлар корейс адабиёти ривожланиш тарихида ғоялар ва уларнинг концептларигина эмас, балки воқеликни, унинг асосий субъектлари – инсон ва табиатни акс эттиришда, бадий тасвир усуллари тако-миллаштиришда, янги жанрларнинг шаклланишида ва сюжет чизиқлари-нинг мураккаблашувида ҳам сифат ўзгаришлари юз бергани кузатилади.

АХМЕДОВА ШАХЛО

кандидат филологических наук, ТГУВ

Новеллистика Катара и особенности ее ускоренного развития

Аннотация. Статья посвящена проблеме развития современной художественной прозы в Катар. Поднятые в ней вопросы вписываются в «теорию ускоренного развития» национальных литератур, получившей признание в современном литературоведении. В статье отмечается, что художественная проза этой страны в своем скачкообразном развитии в короткий срок прошла путь от средневековых литературных традиций до произведений, отвечающих вкусу современного читателя. Развитие современной прозы в Катаре рассматривается на фоне грандиозных изменений, прошедших в социально-экономической и культурной жизни этой страны во второй половине XX в.

Благодаря техническому прогрессу в ходе бурного экономического роста страны Персидского залива: Кувейт, Бахрейн, Катар, ОАЭ и Оман, именуемые по-арабски страны Халиджа (Залива) быстро знакомилась с мировой культурой и мировым литературным процессом, прежде всего с литературным опытом развитых в культурном отношении арабских стран – Египта, Сирии, Ливана и Ирака. Автор статьи на примере жанра рассказа прослеживает этапы его развития от описательных рассказов со слабым конфликтом и примитивным сюжетом с назидательно-дидактической окраской до зрелых рассказов, вписывающихся в понятие современного рассказа. На литературной арене 70-х годов XX в. появились такие мастера слова, как: Ибрахим Сукр аль-Марихи, Кулсум Джабер, Фатима ат-Турки и др., которые внесли большую лепту в совершенствование жанра рассказа в Катар и впервые обратились к важным проблемам современной им действительности. Одной из таких важных проблем, как считает автор статьи, является проблема эмансипации катарской женщины – ее право иметь свой голос, получить образование, выбрать профессию.